

Ainsuse 2. ja 3. isiku geneeriline kasutus eesti murretes ja tänapäeva suulise kõnes

Keeled võivad kasutada geneeriliseks (ka *avatud, üldisikuliseks, mittespetsiifiliseks* või *impersonaalseks*) viitamiseks väga erinevaid vahendeid, näiteks impersonaalseid pronoomeneid (inglise *one*, germaani *man/men*), leksikaalseid üksusi (poola *ludzie* 'inimesed') või ka omaette impersonaali ja passiivi konstruktsioone. Samuti võib geneeriliseks viitamiseks kasutada isikulisi tegusõnavorme ja/või asesõnu (Siewierska 2004: 210-211, Malchukov & Siewierska 2011). Lisaks vormile erinevad viitamisstrateegiad ka selle poolest, kas ja kuivõrd need agenti/kogajat defokuseerivad ning kuivõrd võivad need kaasata kõnesituatsiooni osalisi.

Ka eesti keeles on olemas eraldi tegumood – impersonaal ehk umbisikuline tegumood – mis defokuseerib agendi. Lisaks kasutatakse geneeriliste viitamisvahenditena ainsuse 2. ja 3. isiku vorme (nt *sa võid jäädagi ootama, sealt sai kalu*). Sealjuures peetakse tüpoloogiliselt palju tavalisemaks ainsuse 2. isiku vormide üldisikulist kasutust (Siewierska 2004: 212), soome keeles aga on geneeriliseks viitamiseks sagedamini kasutusel just ainsuse 3. isik (Varjo & Suomalainen 2018) ning kahel geneerilisel konstruktsioonil on funktsionaalne tööjaotus (Suomalainen & Varjo 2020). Soome keeles on geneerilist 2. isikut uuritud ka murretes ning leitud, et see on sagedasem kagumurretes, mistõttu on seda seotud vene keele mõjuga (Forsberg & Uusitupa 2020). Samuti on see tavaline piiri-karjala alal (Uusitupa 2017).

Eesti keeles on geneeriline 2. isiku kasutus laialt levinud kõigis eesti murretes ja tänapäeva keeles, ent ühtegi uurimust selle kohta pole. Ka geneerilise 3. isiku kasutus on eesti keeles suhteliselt väheuuritud. Jokela (2012) tööst selgub, et eesti keeles on geneerilist 3. isikut kasutatud vähem kui soome keeles; nii eesti kui soome keeles eelistab see konstruktsioon mentaalseid verbe ja modaalseid verbe, eesti keeles esineb sageli konditsionaalvormis. Lisaks neile võib eesti keeles geneerilise väljendusvahendina olla tingimuslausetes kasutusel ka *da*-infinitiiv (Jokela & Plado 2015).

Ettekandes vaatleme kahe suulist keelt sisaldava keelekorpusse andmete põhjal ainsuse 2. ja 3. isiku verbivormide üldisikulist kasutust eesti murretes ja tänapäeva eesti üldkeeles. Uurime, kui sage on kummagi konstruktsiooni puhul geneeriline viitamine, kirjeldame nendevahelisi erinevusi (predikaatide tüübid, süntaktiline kontekst, pragmaatilised funktsioonid) ning arutame, millised tingimused soosivad ja millised piiravad kahe kõnealuse isikukonstruktsiooni ja impersonaali ehk umbisikulise tegumoe kasutamist sarnastes kontekstides. Võrdleme tulemusi muu hulgas ka soome keelega.

Viited:

- Forsberg, Hannele & Milla Uusitupa. 2020. Yksikön 2. persoonan avoimen käytön levikki ja yleisyys suomen murteissa. *Sananjalka* 62. 7–32. <https://doi.org/10.30673/sja.91124>.
- Jokela, Hanna. 2012. *Nollapersoonalause suomessa ja virossa. Tutkimus kirjoitetun kielen aineistosta* (Turun Yliopiston Julkaisuja – Annales Universitatis Turkuensis C). Vol. 334. Turku: Turun yliopisto.

- Jokela, Hanna & Helen Plado. 2015. Subjects under generic conditions. Implied subjects in Finnish and Estonian *if*-clauses. In Marja-Liisa Helasvuo & Tuomas Huumo (eds.), 2015, *Subjects in Constructions – Canonical and Non-Canonical*, John Benjamins, 73–97. <https://doi.org/10.1075/cal.16.04jok>.
- Malchukov, Andrej L. & Anna Siewierska (eds.). 2011. *Impersonal Constructions. A cross-linguistic perspective*. (Studies in Language Companion Series 124.) Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/slcs.124>.
- Siewierska, Anna. 2004. *Person*. New York: Cambridge University Press.
- Suomalainen, Karita & Mikael Varjo. 2020. When personal is interpersonal. Organizing interaction with deictically open personal constructions in Finnish everyday conversation. *Journal of Pragmatics* 168. 98–118. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2020.06.003>.
- Uusitupa, Milla. 2017. *Rajakarjalaismurteiden avoimet persoonaviittaukset*. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Varjo, Mikael & Karita Suomalainen. 2018. From zero to ‘you’ and back: A mixed methods study comparing the used of two open personal constructions in Finnish. *Nordic Journal of Linguistics* 41(3). 333–366. <https://doi.org/10.1017/S0332586518000215>.